

CONGREGATIE VOOR DE KATHOLIEKE OPVOEDING
(van de Studie-instellingen)

“ALS MAN EN VROUW SCHIEP HIJ HEN”

VOOR EEN WEG VAN DIALOOG
OVER HET GENDERVRAAGSTUK
BIJ DE OPVOEDING

VATICANSTAD
2019

INLEIDING

1. Het besef groeit dat wij geconfronteerd worden met een echte *opvoedkundige nood*, met name als het gaat over de thema's affectiviteit en seksualiteit. In veel gevallen worden educatieve trajecten ontworpen en voorgesteld die "vermeende neutrale opvattingen over de persoon en het leven overdragen, maar die in werkelijkheid een antropologie weerspiegelen die tegengesteld is aan het geloof en de juiste rede".¹ De antropologische desoriëntatie die het culturele klimaat van onze tijd op veel terreinen kenmerkt, met haar neiging om de verschillen tussen man en vrouw uit te wissen, omdat deze eenvoudigweg worden beschouwd als gevolgen van een historisch-culturele conditionering, heeft zeker bijgedragen aan de verbroekeling van het gezin.

2. In deze context staat de *opvoedkundige missie* voor de uitdaging die "naar voren komt in verschillende vormen van een ideologie die in het algemeen de *genderideologie* genoemd, die 'het verschil en de natuurlijke wederkerigheid van man en vrouw ontkent. Zij heeft een maatschappij zonder geslachtsverschil op het oog en holt de antropologische basis van het gezin uit. Deze ideologie leidt tot educatieve projecten en juridische richtlijnen die een persoonlijke identiteit en affectieve intimiteit bevorderen die radicaal zijn losgekoppeld van de biologische diversiteit tussen man en vrouw. De menselijke identiteit wordt toevertrouwd aan een individualistische keuze, die ook in de loop van de tijd kan veranderen".²

3. Het blijkt duidelijk dat de kwestie niet los kan worden gezien vanuit de ruimere horizon van de opvoeding tot de liefde,³ die, zoals het Tweede Vaticaans Concilie heeft aangegeven, "een positieve en prudente seksuele opvoeding moet bieden" in het kader van het onvervreembare recht van allen om "een opvoeding" te krijgen "die beantwoordt aan hun eigen doel, overeenstemt met hun eigen aard, hun eigen geslacht, hun cultuur en de tradities van hun land, maar tevens openstaat voor de broederlijke gemeenschap met de andere volkeren met als doel de ware eenheid en vrede op aarde te garanderen".⁴ Wat dit betreft is de Congregatie voor de Katholieke Opvoeding reeds op enkele punten dieper ingegaan in het document: *Opvoedkundige richtlijnen over de menselijke liefde. Beginselen van een seksuele opvoeding*⁵.

4. De *christelijke antropologische visie* ziet in de seksualiteit een fundamenteel element van de persoonlijkheid, een manier van zijn, van zich manifesteren, van communiceren met de ander, van voelen, van tot uitdrukking brengen en beleven van de menselijke liefde. Daarom is zij een integraal deel van de ontwikkeling van de

---

¹ Benedictus XVI, *Toespraak tot de leden van het corps diplomatique, geaccrediteerd bij de Heilige Stoel*, 10 januari 2011.

² Paus Franciscus, Postsynodale apostolische exhortatie *Amoris laetitia*, 19 maart 2016, nr. 56.

³ Vgl. Johannes Paulus II, postsynodale apostolische exhortatie *Familiaris consortio*, 22 november 1981, nr. 6; vgl. Johannes Paulus II, Brief aan de gezinnen *Gratissimum sane*, 2 februari 1994, nr. 16; vgl. Johannes Paulus II, "Pedagogie van het lichaam, morele orde, affectieve uitingen", *Algemene audiëntie*, 8 april 1981, *Insegnamenti* IV / 1 (1981), pp. 903-908.

⁴ Tweede Vaticaans Concilie, verklaring over de christelijke opvoeding *Gravissimum educationis*, 28 oktober 1965, nr. 1.

⁵ Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *Opvoedkundige richtlijnen over de menselijke liefde. Beginselen van een seksuele opvoeding*, 1 november 1983.

persoonlijkheid en van het proces van de opvoeding. “Uit het geslacht ontvangt de menselijke persoon immers de eigenschappen die op biologisch, psychologisch en geestelijk vlak hem tot man of vrouw maken en zo in hoge mate de weg van zijn ontwikkeling tot rijpheid en opname in de maatschappij bepalen”.⁶ “Dit verschil, dat verband houdt met de complementariteit van de beide geslachten, beantwoordt” in het groeiproces “volledig aan Gods plan volgens de roeping waartoe ieder geroepen is”.⁷ Daarom “moet de affectieve-seksuele opvoeding naar het geheel van de persoon kijken en een integratie van biologische, psychisch-affectieve, maatschappelijke en geestelijke elementen vereisen”.⁸

5. De Congregatie voor de Katholieke Opvoeding wil nu binnen haar bevoegdheden enkele overwegingen aanreiken die allen die zich bezighouden met de opvoeding van de nieuwe generaties richting kunnen geven en ondersteunen om de vandaag meest besproken vraagstukken omtrent de menselijke seksualiteit methodisch te benaderen in het licht van de roeping tot de liefde waartoe iedere persoon is geroepen.⁹ Zo wil zij een methodologie bevorderen die onderverdeeld is in de drie houdingen *luisteren, nadenken en voorstellen* en die de ontmoeting met de behoeften van personen en gemeenschappen bevordert. Het luisteren naar de behoeften van de ander, evenals het begrijpen van de verschillende omstandigheden, leidt immers tot het samen delen van redelijke elementen en bereidt voor op een christelijke opvoeding die wortelt in het geloof en die “de heilsbedoeling verheldert die God heeft betreffende de integrale roeping van de mens”.¹⁰

6. Om de weg te nemen van de dialoog over *gender* bij de opvoeding is het noodzakelijk het verschil voor ogen te houden tussen de *genderideologie* en de verschillende onderzoeken over *gender* die door de menswetenschappen zijn verricht. Terwijl de ideologie zoals paus Franciscus vaststelt, pretendeert “te beantwoorden aan bepaalde, soms begrijpelijke verlangens”, maar tracht “zich op te dringen als de enige manier van denken die ook de opvoeding van de kinderen bepaalt”¹¹ en derhalve een ontmoeting in de weg staat, ontbreekt het niet aan onderzoek over *gender* dat op adequate wijze de manier tracht uit te diepen waarop men in de verschillende culturen het seksuele verschil tussen man en vrouw beleeft. In verband met zulke onderzoeken is het mogelijk zich open te stellen voor luisteren, nadenken en voorstellen.

7. Daarom vertrouwt de Congregatie voor de Katholieke Opvoeding deze tekst - in het bijzonder binnen de contexten die dit verschijnsel betreffen - toe aan allen die de opvoeding ter harte gaat, in het bijzonder aan de educatieve gemeenschappen van

---

⁶ Congregatie voor de Geloofsleer, *De menselijke persoon. Enkele kwesties van seksuele ethiek*, 29 december 1975, nr. 1.

⁷ *Opvoedkundige richtlijnen over de menselijke liefde*, nr. 4.

⁸ *Ibid.*, nr. 35.

⁹ Vgl. *ibid.*, nr. 21-47, waar het christelijk begrip seksualiteit uiteen wordt gezet.

¹⁰ Tweede Vaticaans Concilie, pastorale constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd *Gaudium et spes*, 7 december 1965, nr. 11.

¹¹ *Amoris laetitia*, nr. 56.

de katholieke scholen, en allen die, beziel door een christelijke mensvisie, op andere scholen werkzaam zijn, aan ouders, leerlingen, managers en personeel, evenals aan bisschoppen, priesters, mannelijke en vrouwelijke religieuzen, kerkelijke bewegingen, verenigingen van gelovigen en andere relevante organen.

LUISTEREN

Een korte geschiedenis

8. De eerste houding van degene die in *dialog* wil treden, is *luisteren*. Vóór alles gaat het erom te luisteren naar en te begrijpen wat er in de laatste decennia is gebeurd. Het begin van de 20ste eeuw – met zijn antropologische visies – brengt de eerste *genderopvattingen* met zich mee, die enerzijds zijn gebaseerd op een puur sociologische interpretatie van seksuele verschillen en anderzijds op een benadrukken van de individuele vrijheden. Halverwege de eeuw ontstaat er immers een stroming van studies die de externe conditionering, evenals de invloed ervan op persoonlijke beslissingen, benadrukken. Toegepast op de seksualiteit, wilden deze studies aantonen hoe de seksuele identiteit meer te maken had met een sociale constructie dan met een natuurlijk of biologisch gegeven.

9. Deze benaderingen komen overeen in het ontkennen van het bestaan van een oorspronkelijke gave die aan ons voorafgaat en een wezenlijk deel uitmaakt van onze persoonlijke identiteit, omdat zij de noodzakelijke basis vormt van al ons handelen. In de intermenselijke relaties zou, afgezien van het seksuele verschil en de voortplanting die als irrelevant voor het stichten van een gezin worden gehouden, het enige wat telt de affectie tussen individuen zijn. Men gaat van een institutioneel model van het gezin – met een structuur en doel die niet afhankelijk zijn van individuele subjectieve voorkeuren van de echtgenoten – naar een louter contractualistische en voluntaristische visie.

10. De gendertheorieën hebben in de loop van de tijd hun toepassingsbereik uitgebreid. Aan het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw waren zij gericht op de mogelijkheden van het individu om de eigen seksuele geaardheid zelf te bepalen zonder rekening te houden met de wederkerigheid en complementariteit van de man-vrouwrelatie noch met het op de voortplanting gerichte doel van de seksualiteit. Verder ontwikkelt men zelfs de theorie van een radicale scheiding tussen geslacht (*gender*) en sekse (*seks*), waarbij men aan het eerste de voorrang geeft boven het tweede. Deze doelstelling wordt gezien als een belangrijke fase in de evolutie van de mensheid, waarbij “men een maatschappij zonder sekseverschillen op het oog heeft”.¹²

11. In deze *culturele context* begrijpt men goed dat *seks* en *gender* geen synoniemen en derhalve geen uitwisselbare begrippen meer zijn, omdat zij twee verschillende entiteiten beschrijven. De sekse bepaalt het behoren tot een van de twee biologische categorieën die voortvloeien uit de oorspronkelijke tweedeling,

---

¹² *Idem*.

vrouw en man. Gender is daarentegen de wijze waarop men in iedere cultuur het verschil tussen de twee geslachten beleeft. Het probleem is niet gelegen in het onderscheid op zich, dat juist kan worden geïnterpreteerd, maar in een scheiding tussen *seks* en *gender*. Uit deze scheiding volgt het onderscheid tussen verschillende “seksuele geaardheden”, die niet meer worden bepaald door het seksuele verschil tussen man en vrouw, maar andere vormen kunnen aannemen die alleen bepaald worden door het radicaal autonome individu. Bovendien gaat het begrip *gender* zelf afhangen van de subjectieve houding van de persoon, die een geslacht kan kiezen dat niet overeenkomt met zijn biologische seksualiteit en derhalve met de wijze waarop de anderen hem zien (*transgender*).

12. In een groeiende tegenstelling tussen natuur en cultuur vloeien de *gendervoorstellen* samen in de *queer*, dat wil zeggen in een fluïde, flexibele, nomadische dimensie, zodat men een volledige emancipatie van het individu van iedere *a priori* gegeven seksuele definitie voorstaat met als gevolg het verdwijnen van classificaties die als rigide gezien worden. Zo laat men ruimte voor nuances die in gradatie en intensiteit binnen de context van hetzij de seksuele geaardheid variabel zijn, hetzij de identificatie met de eigen *gender*.

13. De dualiteit van het paar is ook in strijd met de “polyamorie”, die meer dan twee individuen omvat. Daarom constateert men dat de duur van de band – en de bindende aard ervan – de vorm krijgt van een variabele al naar gelang het contingente verlangen van de individuen, hetgeen gevolgen heeft op het vlak van het delen van de verantwoordelijkheid en de aan het moederschap en vaderschap inherente verplichtingen. Dit hele gamma van relaties wordt “verwantschappen” (*kinships*) genoemd; ze zijn gebaseerd op verlangen of affectie en worden vaak gekenmerkt door een bepaalde termijn, zijn ethisch flexibel of zelfs met wederzijdse instemming zonder welke planning dan ook. Wat telt, is de absolute *vrijheid van zelfbeschikking* en de uitgebreide keuze van ieder individu in de context van elke affectieve relatie.

14. Zo roept men op tot publieke erkenning van de vrijheid om het geslacht te kiezen, en van een veelheid van verbintenissen in tegenstelling tot het huwelijk tussen man en vrouw dat wordt beschouwd als een erfenis van de patriarchale maatschappij. Daarom zou men willen dat ieder individu zijn eigen status kan kiezen en dat de maatschappij zich ertoe moet beperken, ook door materiële ondersteuning, dit recht te waarborgen, anders zouden zich vormen van maatschappelijke discriminatie ten opzichte van minderheden ontwikkelen. De aanspraak op deze rechten heeft een plaats gekregen in het huidige politieke debat en is opgenomen in sommige internationale documenten en in sommige nationale wetgevingen.

Gesprekspunten

15. In het kader van het *genderonderzoek* dienen zich echter enkele potentiële gesprekspunten aan die het wederzijds begrip kunnen vergroten. Niet zelden hebben immers opvoedingsprogramma’s de eis, die gedeeld en gewaardeerd kan worden, elke vorm van onterechte discriminatie te bestrijden. Zij streven vooral een

pedagogisch handelen na met erkenning van vertragingen en gebreken.¹³ Men kan immers niet ontkennen dat er in de loop van de eeuwen vormen van onrechtvaardige ondergeschiktheid zijn opgetreden, die de geschiedenis op een bedroevende wijze hebben getekend en die ook binnen de Kerk hun invloed hebben gehad. Dat heeft geleid tot starheid en onveranderlijkheid die de noodzakelijke en voortschrijdende inculturatie hebben vertraagd van de echte boodschap waarmee Jezus de *gelijke waardigheid tussen man en vrouw* verkondigde, daarmee aanleiding gevend tot beschuldigingen van een zeker machismo dat min of meer gemaskeerd werd door religieuze motiveringen.

16. Een gesprekspunt is de opvoeding van kinderen en jongeren tot *het respecteren van iedere persoon* in zijn specifieke en verschillende conditie, zodat niemand op grond van zijn eigen persoonlijke omstandigheden (handicap, ras, religie, affectieve neigingen enzovoort) mogelijk een voorwerp wordt van pesten, geweld, beledigingen en onterechte discriminatie kan worden. Het betreft een opvoeding tot actief en verantwoordelijk burgerschap, waarbij alle legitieme uitdrukkingen van de persoon met respect worden aanvaard.

17. Een ander punt waar het gaat om de verdieping van het antropologisch inzicht betreft *de waarden van de vrouwelijkheid* die bij de reflectie op de *gender* naar voren zijn gekomen. Bij de vrouw bijvoorbeeld, begunstigt de “empathie” een realistischer en volwassener inschatting van situaties die zich toevallig voordoen, en ontwikkelt zich in haar “het gevoel en het respect voor het concrete in tegenstelling tot abstracties die voor individuen en maatschappij vaak dodelijk zijn”¹⁴. Het betreft een bijdrage die de menselijke relaties en de waarden van de geest, “te beginnen bij de dagelijkse relaties tussen personen” verrijkt. Daarom is de maatschappij de vrouwen veel verschuldigd die “werkzaam zijn in de meest verschillende sectoren van opvoedkundige activiteit ver buiten het gezin: kleuterscholen, lagere en middelbare scholen, universiteiten, hulpinstellingen, parochies, verenigingen en bewegingen”.¹⁵

18. Een vrouw is in staat de werkelijkheid op een unieke wijze te begrijpen: doordat zij weerstand weet te bieden aan tegenspoed, “ook in extreme omstandigheden het leven nog mogelijk” maakt en “een gevoel voor toekomst dat zich kenmerkt door vasthoudendheid” bewaart.¹⁶ Het is immers geen toeval dat “overall waar vormend werk vereist is, men de immense bereidwilligheid van vrouwen kan vaststellen om zich geheel te wijden aan menselijke relaties, vooral ten behoeve van de zwaksten en kwetsbaarsten. In dit werk verwezenlijken zij een vorm van *affectief, cultureel en spiritueel* moederschap van werkelijk onschatbare waarde vanwege de invloed die dit heeft op de ontwikkeling van de persoon en de toekomst van de maatschappij. En hoe zouden wij het getuigenis kunnen vergeten van zoveel katholieke vrouwen en van zoveel congregaties van vrouwelijke religieuzen die op de verschillende

---

¹³ Vgl. paus Franciscus, *Toespraak tot de deelnemers aan de Algemene Vergadering van de leden van de Pauselijke Academie voor het leven*, 5 oktober 2017.

¹⁴ Congregatie voor de Geloofsleer, *Brief aan de bisschoppen van de katholieke Kerk over de samenwerking van man en vrouw in de Kerk en in de wereld*, 31 mei 2004, nr. 13.

¹⁵ Johannes Paulus II, *Brief aan de vrouwen*, 29 juni 1995, nr. 9.

¹⁶ Congregatie voor de Geloofsleer, *Brief aan de bisschoppen*, nr. 13.

continenten van de opvoeding, in het bijzonder de opvoeding van jongens en meisjes, tot hun belangrijkste dienstwerk hebben gemaakt?”.¹⁷

Kritiek

19. Er zijn overigens enkele *kritiekpunten* die zich in het werkelijke leven manifesteren. De *gendertheorieën* - vooral de meest radicale - wijzen op een voortschrijdend proces van denaturalisering of verwijdering van de *natuur* in de richting van een totale keuze voor de beslissing van het emotioneel subject. Met deze houding worden seksuele identiteit en gezin dimensies van de postmoderne “liquiditeit” en “vloeibaarheid”: slechts gebaseerd op een verkeerd begrepen vrijheid van voelen en willen, op het ogenblikkelijke verlangen van de emotionele drift en de individuele wil in plaats van op de waarheid van het zijn.

20. De vooronderstellingen van bovengenoemde theorieën zijn te herleiden tot een *antropologisch dualisme*: de scheiding tussen het lichaam, dat wordt gereduceerd tot inerte materie, en de wil, die absoluut wordt en naar believen het lichaam manipuleert. Dit fysicisme en voluntarisme geven aanleiding tot een relativisme, waarin alles gelijkwaardig en ongedifferentieerd, zonder orde en zonder doel is. Al deze vormen van theoretiseren, van de gematigde tot de meest radicale, houden in dat de *gender* (geslacht) uiteindelijk belangrijker is dan de sekse (biologisch geslacht). Dat leidt in de eerste plaats tot een culturele en ideologische revolutie in een relativistisch perspectief en op de tweede plaats tot een juridische revolutie, omdat zulke vraagstukken specifieke individuele en maatschappelijke rechten bevorderen.

21. In feite komt het vaak voor dat de verdediging van de verschillende identiteiten wordt nagestreefd door te claimen dat ze volledig *gelijkwaardig ten opzichte van elkaar* zijn en door in feite hun relevantie te ontkennen. Dat is vooral belangrijk met betrekking tot het verschil tussen de biologische geslachten: vaak verbergt immers de algemene gedachte dat men niet mag discrimineren een ideologie die het verschil en de natuurlijke wederkerigheid van man en vrouw ontkent. “In plaats van de negatieve interpretaties van het biologisch geslachtsverschil, die de onherleidbare waarde ervan voor de menselijke waardigheid ondermijnen, te bestrijden, wil men in feite dit verschil opheffen door technieken en praktijken voor te stellen die dit irrelevant maken voor de ontwikkeling van de persoon en de menselijke relaties. Maar de utopie van het “neutrale” neemt tegelijkertijd zowel de menselijke waardigheid van de seksueel verschillende gesteldheid als het persoonlijke karakter van de voortplanting van het leven weg”.¹⁸ Op deze wijze holt men de antropologische basis van het gezin uit.

22. Deze ideologie leidt tot opvoedkundige projecten en juridische richtlijnen die een persoonlijke identiteit en affectieve intimiteit bevorderen die radicaal zijn

---

¹⁷ Johannes Paulus II, *Brief aan de vrouwen*, nr. 9.

¹⁸ Paus Franciscus, *Toespraak tot de deelnemers aan de Algemene Vergadering van de leden van de Pauselijke Academie voor het leven*, nr. 3.

losgekoppeld van het *biologische verschil* tussen man en vrouw. De menselijke identiteit wordt overgeleverd aan een individualistische optie, die ook in de tijd veranderlijk is, uitdrukking manier van denken en handelen die vandaag wijd verbreid is die “echte vrijheid verwacht met het idee dat ieder oordeelt zoals het hem goeddunkt, alsof er buiten het individu geen waarheden, waarden, principes zouden bestaan die ons richting geven, alsof alles gelijk zou zijn en men alles zou moeten toestaan”.¹⁹

23. Wanneer het Tweede Vaticaans Concilie zich de vraag stelt wat de Kerk denkt over de menselijke persoon, bevestigt het dat “de mens, lichamelijk en geestelijk, niettemin één wezen, in zich, juist op grond van zijn lichamelijkheid, de elementen van de materiële wereld recapituleert, zodat deze door hem hun topniveau bereiken en hun stem kunnen verheffen om de Schepper in vrijheid te prijzen.”²⁰ Door deze waardigheid “vergist de mens zich niet, wanneer hij het inzicht heeft dat hij superieur is aan de lichamelijke zaken en wanneer hij zichzelf als meer dan een onderdeel van de natuur of als een anoniem element in de maatschappij beschouwt”.²¹ Daarom “mag men de uitdrukkingen *orde van de natuur* en *biologische orde* niet verwarren, noch wat deze tot uitdrukking brengen aan elkaar gelijkstellen. De biologische orde is de orde van de natuur in de mate waarin zij benaderbaar is voor de empirische en beschrijvende methoden van de natuurwetenschappen; maar als specifieke orde van het bestaan, die in duidelijk verband blijft staan met de eerste Oorzaak, met God de Schepper, is de orde van de natuur niet meer een biologische orde”.²²

NADENKEN

Rationele argumenten

24. Het luisteren naar het historisch profiel, de gesprekspunten en de kritiekpunten bij het *gendervraagstuk* geven aanleiding tot overwegingen in het licht van de rede. Er zijn immers rationele argumenten die *het centrale karakter van het lichaam* verhelderden als integraal onderdeel van de persoonlijke identiteit en van de relaties binnen het gezin. Het lichaam is subjectiviteit die de identiteit van het wezen communiceert.²³ In dit licht begrijpt men het gegeven van de biologische en medische wetenschappen volgens hetwelk het “seksuele dymorfisme” (oftewel het seksuele verschil tussen mannen en vrouwen) wordt bevestigd door de wetenschappen, zoals bijvoorbeeld de genetica, de endocrinologie en de neurologie. Vanuit genetisch standpunt verschillen vanaf de conceptie de cellen van de man (die de XY-chromosomen bevatten) van die van de vrouw (waarvan het equivalent XX is). In het geval van seksuele onbepaaldheid intervenueert de medische wetenschap overigens door middel van een therapie. In deze specifieke situaties zijn het niet de ouders en nog minder de maatschappij die een willekeurige keuze kunnen maken,

---

¹⁹ *Amoris laetitia*, nr. 34.

²⁰ *Gaudium et spes*, nr. 14.

²¹ *Idem*.

²² K. Wojtyła, *Liefde en verantwoordelijkheid. Seksuele moraal en intermenselijk leven*, Casale Monferrato 2008⁴, p. 41.

²³ Vgl. Johannes Paulus II, encycliek *Veritatis splendor*, 6 augustus 1993, nr. 48.

maar is het de *medische wetenschap* die met een therapeutisch doel intervenueert door op de minst invasieve wijze te handelen op grond van objectieve parameters om de constitutieve identiteit vast te verstellen.

25. Het *identificatieproces* wordt belemmerd door de denkbeeldige constructie van een “neutraal geslacht” of een “derde geslacht”. Op deze manier wordt de seksualiteit als structurele kwalificatie van de mannelijke en vrouwelijke identiteit verduisterd. De poging om het wezenlijke verschil tussen man en vrouw te overschrijden, zoals gebeurt bij interseksualiteit of *transgender*, leidt tot een mannelijke en vrouwelijke dubbelzinnigheid, die op tegenstrijdige wijze het seksuele verschil dat men wil ontkennen of overstijgen, veronderstelt. Deze fluctuatie tussen man en vrouw wordt uiteindelijk alleen maar een “uitdagend” exposé tegen de zogenaamde “traditionele schema’s”, dat geen rekening houdt met het lijden van degenen die in een onbepaalde toestand leven. Een dergelijke opvatting tracht de natuur (alles wat wij hebben ontvangen als fundament dat aan ons zijn en ieder handelen van ons in de wereld voorafgaat) te vernietigen, terwijl deze impliciet wordt bevestigd.

26. Ook een filosofische analyse laat zien hoe het *seksuele verschil* tussen man en vrouw wezenlijk is voor de menselijke identiteit. In de Grieks-Romeinse filosofieën wordt de *essentie* als transcendent element aangenomen dat het verschil tussen vrouwelijk en mannelijk in de uniciteit van de *menselijke persoon* weer samenbrengt en harmoniseert. In de hermeneutisch-fenomenologische traditie wordt zowel het seksuele onderscheid als de seksuele complementariteit op een symbolische en metaforische wijze geïnterpreteerd. Het seksuele verschil vormt in de relatie de persoonlijke identiteit, zowel in horizontale zin (*tweevoudig*: man-vrouw) als in verticale zin (*drievoudig*: man-vrouw-God), zowel op het gebied van de intermenselijke relatie man-vrouw (ik/jij) als op het gebied van de relatie in het gezin (jij/ik/wij).

27. De *vorming van de identiteit* is nu juist gebaseerd op het anders zijn: bij de onmiddellijke confrontatie met de “jij” die anders is dan ik, herken ik het wezen van mijn “ik”. Het verschil is een voorwaarde voor inzicht in het algemeen en kennis van identiteit. In het gezin maakt de confrontatie met moeder en vader de ontwikkeling van de eigen identiteit/het eigen seksuele verschil voor het kind gemakkelijker. De psychoanalytische theorieën laten de *tripolaire waarde* van de relatie ouders/kind zien, door te verzekeren dat de seksuele identiteit alleen ten volle naar voren komt in een synergetische confrontatie van de seksuele differentiatie.

28. De fysiologische *complementariteit*, die gebaseerd is op het seksuele verschil, zorgt voor de voorwaarden die noodzakelijk zijn voor de voortplanting. Het gebruik maken van reproductieve technologieën kan voor een van de partners van een paar, bestaande uit personen van hetzelfde geslacht, via “IVF” en draagmoederschap de voortplanting mogelijk maken: maar het gebruik van technologieën is niet gelijk aan de natuurlijke conceptie, omdat dit manipulaties van menselijke embryo’s, opsplitsingen van ouderschap, instrumentalisering en/of vercommercialisering van

het menselijk lichaam met zich meebrengt, evenals het reduceren van een kind tot een object van wetenschappelijke technologie.²⁴

29. Wat met name de onderwijssector betreft: het vermogen om de grondslagen te leggen voor een vreedzame dialoog en een vruchtbare ontmoeting tussen personen en ideeën te faciliteren ligt in de aard van onderwijs. Voorts blijkt het perspectief van een uitbreiding van de rede tot de *transcendente dimensie* niet secundair te zijn. De dialoog tussen geloof en rede “moet, wil ze niet gereduceerd worden tot een steriele geestelijke activiteit, uitgaan van de huidige, concrete situatie van de mens en op grond hiervan komen tot een gedachtenbespiegeling die oog heeft voor de ontologisch-metafysische waarheid ervan”.²⁵ In deze dimensie bevindt zich de evangeliserende zending van de Kerk voor man en vrouw.

---

²⁴ Vgl. Congregatie voor de Geloofsleer, instructie over het respect voor het menselijk leven dat wordt geboren, en de waardigheid van de voortplanting *Donum vitae*, 22 februari 1987, nr. 4.

²⁵ Benedictus XVI, *Toespraak tot de deelnemers aan het 6de Europees symposium van universiteitsdocenten*, Rome, 7 juni 2008.

VOORSTELLEN

Een christelijke antropologie

30. De Kerk, als moeder en leraar, luistert niet alleen, maar stelt zich, krachtens haar oorspronkelijke zending, ook open voor de rede en stelt zich ten dienste van de menselijke gemeenschap door haar voorstellen aan te reiken. Het is immers evident dat zonder voldoende verheldering van de *antropologie* waarop de betekenis van de seksualiteit en de affectiviteit is gebaseerd, het niet mogelijk is op een juiste wijze een educatief traject te structureren dat met de natuur van de mens als persoon samenhangt, om hem te richten op de volledige verwezenlijking van zijn seksuele identiteit in de context van de roeping tot zelfgave. En de eerste stap van deze antropologische verheldering bestaat erin te erkennen dat “ook de mens een natuur heeft die men moet eerbiedigen en niet naar believen kan manipuleren”.²⁶ Dat is de kern van de ecologie van de mens die uitgaat van “het erkennen van de bijzondere waardigheid van de mens” en van de noodzakelijke relatie van zijn leven “met de morele wet die in zijn eigen natuur staat geschreven”.²⁷

31. De christelijke antropologie vindt oorsprong in het verhaal van het begin, zoals dat verschijnt in het boek Genesis, waar staat geschreven: “God schiep de mens naar zijn beeld [...] man en vrouw schiep Hij hen” (Gen. 1, 27). In deze woorden is niet alleen de kern van de schepping gelegen, maar ook de kern van de levenschenkende relatie tussen man en vrouw die hen in een intieme eenheid met God plaatst. Het *zich* en het *anders dan zich* vullen elkaar aan volgens hun specifieke identiteit en ontmoeten elkaar in wat een dynamiek van wederkerigheid vormt, die wordt gesteund door en voortkomt uit de Schepper.

32. De woorden van de Bijbel openbaren het wijze plan van de Schepper die “de mens het lichaam, zijn mannelijkheid en vrouwelijkheid als taak heeft toegewezen en die in de mannelijkheid en vrouwelijkheid hem in zekere zin als taak zijn mens zijn, de waardigheid van de persoon en ook het transparante teken heeft toegewezen van de intermenselijke gemeenschap waarin de mens zich door de authentieke zelfgave verwezenlijkt”.²⁸ Daarom dient de *menselijke natuur* - om ieder fysicisme of naturalisme te overwinnen - verstaan te worden in het licht van de *eenheid van ziel en lichaam*, de “eenheid van zijn neigingen van zowel geestelijke als biologische orde en van al de andere specifieke eigenschappen die noodzakelijk zijn voor het bereiken van zijn doel”.²⁹

33. In deze “verenigde totaliteit”³⁰ vullen de verticale dimensie van de gemeenschap met God en de horizontale dimensie van de intermenselijke gemeenschap, waartoe

---

²⁶ Benedictus XVI, *Toespraak tot de Reichstag van Berlijn*, 22 september 2011.

²⁷ Paus Franciscus, encycliek over de zorg voor het gemeenschappelijke huis *Laudato si'*, 24 mei 2015, nrs. 154-155.

²⁸ Johannes Paulus II, “Pedagogie van het lichaam, morele orde, affectieve uitingen”, *Algemene audiëntie*, 8 april 1981, *Insegnamenti* IV / 1 (1981), pp. 904.

²⁹ *Veritatis splendor*, nr. 50.

³⁰ Vgl. *idem*.

man en vrouw geroepen zijn, elkaar aan.³¹ De persoonlijke identiteit rijpt op een authentieke wijze wanneer zij zich openstelt voor de ander, juist omdat “bij het vorm geven aan de eigen wijze van zijn, mannelijk of vrouwelijk, niet alleen biologische of genetische factoren samenkomen, maar ook veel elementen die verband houden met temperament, familiegeschiedenis, cultuur, ervaringen die men heeft gehad, de vorming die men heeft gekregen, de invloed van vrienden, familie en personen die men bewondert, en andere concrete omstandigheden die een inspanning vergen om zich aan te passen”.³² Immers, “essentieel voor de menselijke persoon is het feit dat hij alleen door de ander zichzelf wordt, het “ik” alleen zichzelf wordt door het “jij” en door het “jullie”, dat hij geschapen is voor de dialoog, de synchrone en diachrone gemeenschap. En alleen de ontmoeting met het “jij” en met het “wij” opent het “ik” voor zichzelf”.³³

34. Het is nodig om opnieuw de metafysische oorsprong van het seksuele verschil te bevestigen: man en vrouw zijn immers de twee wijzen waarop de ontologische werkelijkheid van de menselijke persoon zich uitdrukt en verwezenlijkt. Dit is het antropologische antwoord op de ontkenning van de dualiteit van man en vrouw, waaruit het gezin voortkomt. Het afwijzen van die dualiteit wist niet alleen het idee van een schepping uit, maar schildert ook een abstracte persoon “die vervolgens autonoom voor zich iets kiest als zijn natuur. Man en vrouw worden betwist in hun opdracht die voortkomt uit de schepping van vormen van de menselijke persoon die elkaar wederzijds aanvullen. Als er echter geen dualiteit man en vrouw bestaat als gegeven van de schepping, dan bestaat er ook geen gezin meer als een door de schepping van tevoren bepaalde werkelijkheid. Maar in dat geval heeft ook het nageslacht de plaats die het tot nu toe toekwam, en de bijzondere waardigheid die het eigen is, verloren”.³⁴

35. In dit perspectief betekent opvoeden tot seksualiteit en affectiviteit “met volharding en coherent” leren “wat de betekenis van het lichaam is”³⁵ in heel de oorspronkelijke waarheid van de mannelijkheid en de vrouwelijkheid; het betekent namelijk “het leren aanvaarden van het eigen lichaam, ervoor te zorgen en de betekenissen ervan te respecteren [...]. Ook het accepteren van het eigen mannelijk of vrouwelijk lichaam is noodzakelijk om zichzelf te kunnen herkennen in het andere geslacht [...] en elkaar te verrijken”.³⁶ In het licht van een *volledig menselijke en integrale ecologie* erkennen man en vrouw derhalve de betekenis van de seksualiteit

---

³¹ “Man en vrouw vormen twee wijzen van het verwezenlijken door het menselijk schepsel van een bepaalde deelname aan het goddelijk Wezen: zij zijn geschapen naar “het beeld en de gelijkenis van God” en realiseren deze roeping ten volle niet alleen als afzonderlijke personen, maar ook als paar, als liefdesgemeenschap. Gericht op eenwording en vruchtbaarheid, hebben de gehuwde man en vrouw deel aan de scheppende liefde van God door de gemeenschap met Hem door de ander te beleven”, *Opvoedkundige richtlijnen over de menselijke liefde*, nr. 26. Vgl. ook Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *Opvoeden tot een interculturele dialoog op een katholieke school. Samen leven voor een beschaving van liefde*, 28 oktober 2013, nrs. 35-36.

³² *Amoris laetitia*, nr. 286.

³³ Benedictus XVI, *Toespraak tot de algemene vergadering van de Italiaanse bisschoppenconferentie*, 27 mei 2010.

³⁴ Benedictus XVI, *Toespraak tot de Romeinse Curie*, 21 december 2012.

³⁵ *Amoris laetitia*, nr. 151.

³⁶ *Laudato si'*, nr. 155.

en van de genitaliteit in de intrinsieke relationele en communicatieve intentionaliteit waarvan hun lichamelijke is doortrokken en die hen wederzijds naar elkaar verwijst.

Het gezin

36. Het gezin is de natuurlijke plaats waar deze relatie van wederkerigheid en gemeenschap tussen man en vrouw haar volledige verwezenlijking vindt. Hierin verwezenlijken man en vrouw, verenigd in de vrije en bewuste keuze voor het *verbond van de huwelijksliefde*, “een geheel dat alle componenten van de persoon omvat: appèl van het lichaam en van het instinct, kracht van het gevoel en van de affectiviteit, verlangen van de geest en van de wil”.³⁷ Het gezin is “een antropologisch feit en dientengevolge een maatschappelijk, cultureel feit”. Anderzijds “betekent het gezin karakteriseren met begrippen van ideologische aard die alleen maar kracht hebben op een ogenblik in de geschiedenis en vervolgens in verval raken,”³⁸ de waarde ervan verraden. Het gezin als natuurlijke gemeenschap, waarin wederkerigheid en complementariteit tussen man en vrouw ten volle worden verwezenlijkt, gaat vooraf aan de socio-politieke ordening van de staat zelf, en de vrije wetgevende activiteit hiervan moet daarmee rekening houden en het de geëigende erkenning geven.

37. Het is rationeel begrijpelijk dat er twee fundamentele rechten op de eigen aard van het gezin gebaseerd zijn die altijd moeten worden ondersteund en gewaarborgd. Het eerste is het recht van het gezin om erkend te worden als de primaire pedagogische ruimte voor de vorming van het kind. Dit “primaire recht” wordt vervolgens concreet vertaald in de “zeer ernstige plicht”³⁹ van de ouders om op verantwoorde wijze verantwoordelijkheid te dragen voor “de volledige persoonlijke en sociale opvoeding”,⁴⁰ ook wat hun seksuele identiteit en de affectiviteit betreft, “in het kader van een opvoeding tot de liefde, tot wederzijdse gave”.⁴¹ Het gaat om een *opvoedingsrecht en plicht*, die “wezenlijk worden, verbonden als zij zijn met het doorgeven van het menselijk leven; die oorspronkelijk en primair zijn ten opzichte van de opvoedkundige taak van anderen, door het unieke karakter van de liefdesrelatie die er bestaat tussen ouders en kinderen; die onvervangbaar en onvervreemdbaar zijn, en daarom niet geheel aan anderen kunnen worden gedelegeerd noch door anderen geheel kunnen worden toegeëigend”.⁴²

38. Een ander recht dat volstrekt niet secundair is, is dat van het kind “om op te groeien in een gezin met een vader en een moeder die in staat zijn een voor zijn ontwikkeling en affectieve rijping geschikte omgeving te scheppen. Zich blijvend ontwikkelen in de relatie, in de confrontatie met hetgeen mannelijkheid en

---

³⁷ Catechismus van de Katholieke Kerk, nr. 1643.

³⁸ Paus Franciscus, *Toespraak tot de deelnemers aan het Internationale colloquium over de complementariteit tussen man en vrouw, georganiseerd door de Congregatie voor de Geloofsleer*, 17 november 2014, nr. 3.

³⁹ *Wetboek van Canoniek Recht*, can. 1136; vgl. *Wetboek van de Canones van de Oosterse Kerken*, can. 627.

⁴⁰ *Gravissimum educationis*, nr. 3.

⁴¹ *Amoris laetitia*, nr. 280.

⁴² *Familiaris consortio*, nr. 36.

vrouwelijkheid van een vader en een moeder is, en zo toeleidend naar een affectieve volwassenheid”.⁴³ Juist binnen de *kring van het gezin* zelf kan het kind worden opgevoed om de waarde en de schoonheid van het seksuele verschil, de gelijkheid, de biologische, functionele, psychologische en maatschappelijke wederkerigheid te herkennen. “Tegenover een cultuur die de menselijke seksualiteit grotendeels ‘banaliseert’[...], moet de opvoedende dienst van de ouders zich standvastig richten op een seksuele cultuur die werkelijk en volledig persoonlijk is: de seksualiteit is immers een rijkdom van heel de persoon - lichaam, gevoel en ziel - en openbaart haar intieme betekenis, als zij de persoon brengt tot zelfgave in de liefde”.⁴⁴ Deze rechten gaan natuurlijk gepaard met al de andere fundamentele rechten van de persoon, in het bijzonder die van de vrijheid van denken, geweten en godsdienst. Binnen die ruimten kan men vruchtbare ervaringen doen ontstaan van samenwerking tussen alle personen die bij de opvoeding zijn betrokken.

De school

39. Met de opvoedende activiteit van het gezin verbindt zich die van de school, die op ondersteunende wijze samenwerkt. Krachtens haar evangelisch fundament “is de katholieke school een *school voor de persoon en van personen*. ‘De persoon van ieder staat in het middelpunt van de leer van Jezus: daarom is de ontwikkeling van de menselijke persoon het doel van de katholieke school’. Deze uitspraak belicht de vitale relatie van de mens met Christus en herinnert eraan dat in zijn persoon de volheid van de waarheid over de mens wordt gevonden. Daarom doet de katholieke school dit door zich ervoor in te zetten de mens in zijn geheel te ontwikkelen en de zorg van de Kerk te volgen, in het besef dat alle menselijke waarden hun volle realisatie en derhalve hun eenheid in Christus vinden. Dit bewustzijn toont de centrale plaats van de persoon in het opvoedkundige project van de katholieke school”.⁴⁵

40. De katholieke school moet een opvoedende gemeenschap worden waarin de persoon zichzelf tot uitdrukking brengt en groeit in menselijkheid in een proces van een relatie gekenmerkt door dialoog, door constructieve interactie, het beoefenen van verdraagzaamheid, begrip voor verschillende standpunten, door vertrouwen te scheppen in een omgeving van authentieke eensgezindheid. Zo komt de ware “*educatieve gemeenschap* tot stand, een ruimte voor het naast elkaar bestaan van verschillen. De school als gemeenschap is een plaats van ontmoeting, bevordert participatie, is in gesprek met het gezin, de eerste gemeenschap waartoe de leerlingen behoren die op school zitten, en respecteert daarbij de cultuur ervan en luistert zorgvuldig naar de behoeften die zij tegenkomt, en de verwachtingen van degenen voor wie zij bestemd is”.⁴⁶ Zo worden de meisjes en de jongens door een gemeenschap begeleid die “hen stimuleert het individualisme te overwinnen en in het

---

⁴³ Paus Franciscus, *Toespraak tot de delegatie van het Internationaal Katholiek Bureau voor de Jeugd (Bureau International Catholique de l’Enfance, BICE)*, 11 april 2014.

⁴⁴ *Familiaris Consortio*, nr. 37.

⁴⁵ Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *De katholieke school op de drempel van het derde millennium*, 28 december 1997, nr. 9.

⁴⁶ *Opvoeding tot een interculturele dialoog op een katholieke school*, nr. 58.

licht van het geloof te ontdekken dat zij geroepen zijn om op een verantwoorde wijze een specifieke roeping in solidariteit met de andere mensen te beleven”.⁴⁷

41. Ook christelijke opvoeders die hun roeping op een niet-katholieke school beleven, getuigen van de waarheid over de menselijke persoon en staan ten dienste van zijn ontwikkeling. Immers, “een integrale vorming van de mens als doel van de opvoeding omvat de ontwikkeling van alle vermogens van de leerling, zijn deelname aan het beroepsleven, de vorming van zijn ethisch en maatschappelijk begrip, zijn openheid voor het transcendente en zijn godsdienstige opvoeding”.⁴⁸ Het *persoonlijk getuigenis* draagt samen met professionaliteit bij aan het bereiken van deze doeleinden.

42. De *opvoeding tot affectiviteit* behoeft een adequate en aangepaste taal. Op de eerste plaats moet zij er rekening mee houden dat kinderen en jongeren nog niet de volledige volwassenheid hebben bereikt en zich voorbereiden om het leven met belangstelling te ontdekken. Daarom is het noodzakelijk de leerlingen te helpen om “een kritische zin” te ontwikkelen “ten opzichte van een golf van voorstellen, een ongecontroleerde pornografie en een overdaad aan prikkels die de seksualiteit kunnen verminken”.⁴⁹ Ten overstaan van een bombardement van dubbelzinnige en vage boodschappen - waarvan het doel een emotionele desoriëntering en het verhinderen van een psychisch-relatieve volwassenheid is - “is het noodzakelijk hen te helpen de positieve invloeden te herkennen en te zoeken, terwijl ze tegelijkertijd afstand nemen van alles wat hun vermogen om lief te hebben vervormt”.⁵⁰

De maatschappij

43. In het opvoedkundig proces mag het niet ontbreken aan een globaal overzicht van de huidige maatschappij. De *verandering van de intermenselijke en maatschappelijke relaties* “werd vaak gepropageerd onder de ‘vlag van de vrijheid’, maar in werkelijkheid heeft zij ontelbare, vooral de meest kwetsbare mensen een geestelijke en materiële verwoesting gebracht. Het is steeds duidelijker dat de neergang van de cultuur van het huwelijk verbonden is met een toename van de armoede en een reeks talrijke andere maatschappelijke problemen die op een onevenredige wijze vrouwen, kinderen en ouderen treffen. En zij zijn het die in deze crisis het meest lijden”.⁵¹

44. Om deze redenen mag het gezin niet alleen gelaten worden ten overstaan van de opvoedkundige uitdaging. De Kerk blijft van haar kant gezinnen en jongeren steeds steun verlenen in open en gastvrije gemeenschappen. School en lokale

---

⁴⁷ Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *De katholieke school*, 19 maart 1977, nr. 45.

⁴⁸ Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *De katholieke leek als getuige van het geloof op school*, 15 oktober 1982, nr. 17.

⁴⁹ *Amoris laetitia*, nr. 281.

⁵⁰ *Idem*.

⁵¹ Paus Franciscus, *Toespraak tot de deelnemers aan het Internationale Colloquium over de complementariteit tussen man en vrouw, georganiseerd door de Congregatie voor de Geloofsleer*, nr. 2.

gemeenschappen zijn in het bijzonder geroepen een grote zending te volbrengen, ook al vervangen zij de ouders niet, zij zijn wel complementair.⁵² De grote urgentie van de uitdaging van de vorming kan tegenwoordig een sterke stimulans zijn om opnieuw *een opvoedkundig verbond tussen gezin, school en maatschappij te sluiten*.

45. Zoals algemeen wordt erkend, is dit opvoedkundig verbond in een crisis geraakt. Het is dringend noodzakelijk een wezenlijk en niet een bureaucratisch verbond te bevorderen dat in een gedeeld project van “een positieve en voorzichtige seksuele opvoeding”⁵³ de primaire verantwoordelijkheid van de ouders en de taak van de leraren op elkaar afstemt. Er moeten voorwaarden worden geschapen voor een constructieve ontmoeting tussen de verschillende personen om een klimaat van transparantie tot stand te brengen door interactie en door elkaar voortdurend te informeren over de activiteiten om betrokkenheid te vergemakkelijken en onnodige spanningen te vermijden die kunnen ontstaan als gevolg van onbegrip door gebrek aan duidelijkheid, informatie en competentie.

46. In het kader van dit verbond moet het opvoedend handelen berusten op het *subsidiariteitsbeginsel*. “Iedere andere deelnemer aan het opvoedend proces mag alleen maar handelen namens de ouders, met hun goedkeuring en in zekere mate zelfs in hun opdracht”.⁵⁴ Wanneer gezin, school en maatschappij samen te werk gaan, kunnen zij trajecten van opvoeding tot affectiviteit en seksualiteit opzetten die gericht zijn op het respect voor het lichaam van de ander en het respect voor de tijden van eigen seksuele en affectieve rijping, daarbij rekening houdend met de fysiologische en psychologische eigenheden, evenals met de fases van neurocognitieve groei en rijping van de meisjes en de jongens, zodat zij hen op een gezonde en verantwoorde wijze begeleiden in hun groei.

De opleiding van de opleiders

47. Tot de daadwerkelijke verwezenlijking van het pedagogische project zijn alle opleiders geroepen in grote verantwoordelijkheid. Hun volwassen persoonlijkheid, hun opleiding en hun evenwichtigheid hebben een sterke invloed op de leerlingen.⁵⁵ Daarom is het belangrijk om bij hun vorming behalve met de professionele, ook met de culturele en geestelijke aspecten rekening te houden. De *opvoeding van de persoon* vereist vooral in de leeftijd van de ontwikkeling een bijzondere zorg en een voortdurende aanpassing. Het betreft niet alleen maar een herhaling van onderwerpen uit het vakgebied. Van de opvoeders verwacht men dat zij “de leerlingen weten te begeleiden naar hoge en uitdagende doeleinden, hooggestemde verwachtingen ten opzichte van hen weten te tonen, de studenten met elkaar en de wereld weten te verbinden”.⁵⁶

---

⁵² Vgl. *Amoris laetitia*, nr. 84.

⁵³ *Gravissimum educationis*, nr. 1.

⁵⁴ Johannes Paulus II, Brief aan de gezinnen *Gratissimum sane*, nr. 16; vgl. Pauselijke Raad voor het Gezin, *Menselijke seksualiteit; waarheid en betekenis. Opvoedkundige richtlijnen in het gezin*, 8 december 1995, nr. 23.

⁵⁵ Vgl. *Opvoedkundige richtlijnen over de menselijke liefde*, nr. 79.

⁵⁶ Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *Opvoeden vandaag en morgen. Een hartstocht die zich vernieuwt*, Vaticaanstad 2014, hoofdst. II, nr. 7.

48. De verantwoordelijkheid van directeuren, het corps van docenten en het schoolpersoneel is het waarborgen van een gekwalificeerde dienst die overeenkomt met de christelijke principes die de identiteit van het opvoedkundige project vormen, evenals het interpreteren van de eigentijdse uitdagingen door middel van een dagelijks getuigenis dat bestaat uit begrip, objectiviteit en prudentie.⁵⁷ Het is een algemeen geaccepteerde visie dat “de hedendaagse mens liever naar getuigenissen luistert dan naar leermeesters, of dat, als hij naar leermeesters luistert, dat doet, omdat zij getuigen zijn”.⁵⁸ Het *gezag van de opvoeder* krijgt derhalve vorm als het concreet samenkomen “van een algemene vorming, gebaseerd op een positieve en constructieve opvatting van het leven, en een voortdurende inspanning om deze te verwezenlijken. Een dergelijke vorming gaat verder dan de noodzakelijke professionele opleiding en betreft de meest intieme aspecten van de persoonlijkheid, het geestelijke en religieuze aspect inbegrepen”.⁵⁹

49. Een - christelijk geïnspireerde - opleiding van de opleiders heeft als doel zowel de persoon van elke docent afzonderlijk als het opbouwen en consolideren van een *educatieve gemeenschap* door middel van een vruchtbare didactische, emotionele en persoonlijke uitwisseling. Zo ontstaat er een actieve relatie tussen de opvoeders, waar de integrale persoonlijke groei de professionele groei verrijkt, doordat het onderwijs wordt beleefd als een dienst van humanisering. Daarom is het noodzakelijk dat katholieke docenten een adequate voorbereiding krijgen op de inhoud van de verschillende aspecten van het *gendervraagstuk* en met de hulp van gekwalificeerde personen op een evenwichtige wijze en in het kader van een dialoog worden geïnformeerd over de van kracht zijnde wetten en de voorstellen die in het eigen land onderwerp van discussie zijn. Universitaire instellingen en onderzoekcentra zijn geroepen hun specifieke bijdrage te leveren om een adequate en geactualiseerde levenslange vorming waarborgen.

50. Met betrekking tot de specifieke taak van de opvoeding tot de menselijke liefde - “rekening houdend met de vooruitgang van de psychologie, de pedagogie en de didactiek”⁶⁰ – wordt van de opleiders “een gepaste en serieuze psychisch-pedagogische opleiding” gevraagd, “die hen in staat stelt bijzondere situaties te begrijpen die speciale zorg vereisen”.⁶¹ Bijgevolg “is een duidelijke visie op de situatie noodzakelijk, omdat de gebruikte methode niet alleen maar grotendeels het succes van deze delicate opvoeding bepaalt, maar ook de samenwerking tussen de verschillende verantwoordelijken”.⁶²

51. Tegenwoordig erkennen zeer veel rechtsstelsels de autonomie en de vrijheid van onderwijs. Op dit terrein hebben de scholen de gelegenheid om samen te werken

---

⁵⁷ Vgl. Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *Samen opvoeden op de katholieke school. Een gedeelde zending van Godgewijde personen en lekengeelovigen*, 8 september 2007, nrs. 34-37.

⁵⁸ Paulus VI, apostolische exhortatie *Evangelii nuntiandi*, 8 december 1975, nr. 41.

⁵⁹ *Opvoedkundige richtlijnen over de menselijke liefde*, nr. 80.

⁶⁰ *Gravissimum educationis*, nr. 1.

⁶¹ *Opvoedkundige richtlijnen over de menselijke liefde*, nr. 81.

⁶² *Ibid.*, nr. 83.

met de katholieke instituten van hoger onderwijs bij het uitdiepen van de verschillende aspecten van de seksuele opvoeding om ondersteuning, pedagogische begeleiding en didactische handboeken te ontwikkelen die gebaseerd zijn op de “christelijke mensvisie”.⁶³ Wat dit betreft, kunnen pedagogen en docenten didactiek, evenals deskundigen op het terrein van de literatuur over jeugd en adolescentie ertoe bijdragen innovatieve en creatieve instrumenten aan te reiken om een integrale opvoeding van de persoon vanaf de eerste kinderjaren te garanderen ten overstaan van onvolledige en verwrongen ideeën. In het licht van een hernieuwd opvoedkundig verbond mag de samenwerking tussen alle verantwoordelijken - op lokaal, nationaal en internationaal niveau – zich niet beperken tot het samen delen van ideeën en een vruchtbare uitwisseling van goede praktijken, maar moet deze beschikbaar zijn als een belangrijk middel van permanente vorming van de opleiders zelf.

SLOT

52. Tenslotte blijkt de *weg van de dialoog* - die luistert, nadenkt en voorstelt - het meest doeltreffende traject voor een positieve transformatie van angsten en misverstanden in een methode voor de ontwikkeling van een opener en menselijker relationele omgeving. Een ideologische benadering van dergelijke delicate vragen betreffende de gender loopt daarentegen gevaar, ook al verklaart zij respect te hebben voor de diversiteit, de verschillen zelf op een statische wijze te beschouwen en ze geïsoleerd en ondoordringbaar voor elkaar te laten.

53. Het christelijk opvoedkundig voorstel verrijkt de dialoog vanwege het doel “de verwezenlijking van de mens te begunstigen door middel van de ontwikkeling van heel zijn wezen, als vlees geworden geest, en de gaven van natuur en genade, waarmee hij door God is verrijkt”.⁶⁴ Dat vereist een diep gevoelde en gastvrije *benadering van de ander*, die verstaan moet worden als natuurlijk tegengif tegen de “wegwerpcultuur” en het isolement. Op deze wijze bevordert men de “oorspronkelijke waardigheid van iedere man en vrouw, die onaantastbaar is en niet onderworpen aan welke macht of ideologie dan ook”.⁶⁵

54. Buiten ieder ideologisch reductionisme of gelijkschakelend relativisme zijn katholieke opvoedsters en opvoeders - in overeenstemming met de identiteit die zij vanuit de evangelische inspiratie ontvangen - geroepen *de huidige uitdagingen positief om te zetten in kansen* door de weg van het luisteren, de rede en het christelijk perspectief te gaan en op hun eigen manier met de eigen aanwezigheid van de overeenkomst tussen woord en leven te getuigen.⁶⁶ De opleiders hebben de boeiende opvoedkundige zending “een weg te wijzen in de verschillende uitingen van de liefde, de wederzijdse zorg, de respectvolle tederheid, communicatie die rijk aan betekenis is. Dit alles bereidt immers voor op een integrale en edelmoedige gave van zichzelf die na een publieke verbintenis tot uitdrukking zal komen in de

---

⁶³ *Ibid.*, nr. 22.

⁶⁴ *Opvoedkundige richtlijnen over de menselijke liefde*, nr. 21.

⁶⁵ Paus Franciscus, *Toespraak tot de delegatie van het instituut “Dignitatis humanae*, 7 december 2013.

⁶⁶ Vgl. *Opvoeden tot een interculturele dialoog op een katholieke school*, slot.

gave van het lichaam. De seksuele eenwording in het huwelijk zal zo verschijnen als een teken van een allesomvattende verbintenis verrijkt door heel de voorafgaande weg".⁶⁷

55. Deze cultuur van de dialoog is ook niet in strijd met het legitieme streven van katholieke scholen om de eigen visie op de menselijke seksualiteit te behouden ten dienste van de vrijheid van gezinnen, om de opvoeding van de eigen kinderen te kunnen baseren op een *integrale antropologie* die in staat is alle dimensies die de fysieke, psychische en geestelijke identiteit daarvan vormen met elkaar in overeenstemming te brengen. Een democratische staat mag immers het opvoedkundige voorstel niet reduceren tot één enkel gedachtengoed, vooral niet als het gaat om een zo delicaat onderwerp dat de fundamentele visie betreft op de menselijke natuur en het natuurlijke recht van de ouders op een opvoedkundige vrije keuze, steeds overeenkomstig de waardigheid van de menselijke persoon. Elke onderwijsinstelling moet daarom beschikken over organisatorische hulpmiddelen en didactische programma's die dit recht van de ouders realiseren en concretiseren. Zo wordt het christelijke pedagogisch aanbod geconcretiseerd als een solide antwoord op antropologieën die gekarakteriseerd worden door fragmentatie en tijdgebondenheid.

56. Katholieke onderwijscentra moeten bij het aanbieden van affectieve en seksuele vorming rekening houden met de verschillende leeftijden van de leerlingen en hen hulp bieden met volledig respect voor iedere persoon. Dat kan men verwezenlijken door een discreet en vertrouwelijk *traject van begeleiding*, waarmee men ook diegene tegemoet komt die in een complexe en pijnlijke situatie leeft. De school moet zich daarom presenteren als een omgeving van vertrouwen, open en sereen, vooral in die gevallen die tijd en onderscheidingsvermogen vereisen. Het is belangrijk de omstandigheden te scheppen voor een geduldig en begripvol luisteren, verre van onrechtvaardige discriminatie.

57. Zich wel bewust van de opvoedkundige zorg en van de grote dagelijkse inspanning van de mensen die werkzaam zijn in de scholen en de verschillende contexten van formele en informele pedagogische activiteiten, moedigt de Congregatie voor de Katholieke Opvoeding hen aan voort te gaan met de missie van de vorming van nieuwe generaties, in het bijzonder van degenen die lijden onder armoede in haar verschillende uitdrukkingsvormen en behoefte hebben aan de liefde van opvoeders en opvoedsters, zodat "de jongeren niet alleen bemind worden, maar ook weten dat zij bemind worden" (heilige Johannes Bosco). Dit dicasterie brengt eveneens haar hartelijke dank tot uitdrukking en moedigt - met de woorden van paus Franciscus - "de christelijke leerkrachten, of zij nu werken op katholieke of openbare scholen [...]" aan "om de leerlingen te stimuleren zich open te stellen voor de ander, als gezicht, als persoon, als broeder en zuster die men moet leren kennen en respecteren met zijn geschiedenis, zijn verdiensten en gebreken, rijkdommen en beperkingen. Het is de uitdaging samen te werken om jonge mensen te vormen die

---

⁶⁷ *Amoris laetitia*, nr. 283.

openstaan voor en geïnteresseerd zijn in de werkelijkheid die hen omgeeft, die in staat zijn tot zorg en tederheid".⁶⁸

Vaticaanstad, 2 februari 2019, Feest van de Opdracht van de Heer in de Tempel.

Giuseppe Kardinaal Versaldi
Prefect

Aartsbisschop Angelo Vincenzo Zani
Secretaris

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse en drs. W.H. van den Dool

Autorisatie van de vertaling: Doctrinaire Commissie van de Nederlandse Bisschoppenconferentie

Copyright: SRKK

---

⁶⁸ Paus Franciscus, *Toespraak tot de Italiaanse Vereniging van Katholieke Onderwijzers*, 5 januari 2018.